

МЕЖДУНАРОДЕН ФОРУМ НА ЛИТЕРАТУРОВЕДСКАТА МИСЪЛ

На 22 и 23 май т. г. в София се състоя литературен симпозиум под обща тема: „Идейно-художествени особености на съвременния литературен процес“, съвместно разработена между Института за литература при БАН и Института за световна литература „Максим Горки“ при АН на СССР. В симпозиума участваха изтъкнати съветски учени и представители на литературоведската мисъл у нас.

Още от темата на симпозиума личи широкият замисъл на организаторите да се обхванат най-актуалните проблеми на съвременното литературознание, като се докоснат до специфичното за съвременния литературен процес — неговата идейност и художественост. Пред симпозиума беше поставена отговорната задача да спомогне за изясняването на въпроса: каква е връзката между идейното и художественото начало в съвременната литература, като ги разгледа в широк диапазон. Предстоеше да се доизясни същността на понятията, останали спорни в редица международни дискусии от миналото с оглед на новите условия и непрестанно изменящия се литературен процес. Най-главна задача на симпозиума беше да охарактеризира особеностите на социалистическия реализъм като литературен метод и направление на фона на общия развой на световното литературознание. От цялата подготовка на симпозиума личеше неговата ангажираност към идеологическата същност на проблема и когато се оценяват постиженията, нещата винаги трябва да се свеждат към този възлов проблем.

Тематично докладите обхващаха литературите на страните от социалистическия лагер, на западни страни като САЩ, Англия, Франция и др. Бяха застъпени почти всички литературни направления, имащи по-голям дял в съвременния литературен процес. Литературознанието в капиталистическите страни се пренебрегваше в цялата му противоречивост, сравняваше се и се противопоставяше с идейно-теоретическите му полюси. Екипът на съветските учени беше така избран, че да включва специалисти от големите литератури на световната арена. Съветските учени поради принадлежността

си към специализирания Институт за световна литература към АН на СССР спомогнаха особено много за изясняване на някои процеси в съвременните западни литератури. Българските учени застъпваха в докладите си предимно идейно-теоретическата страна на въпросите.

Най-общо, според акцента на проблемите докладите могат да бъдат разпределени на три групи: първа група — доклади с идеологически акцент; втора група — доклади, отразяващи по-конкретно литературния процес в отделни страни, и трета група — доклади с преобладаване на теоретическата насоченост към проблемите. Това до голяма степен условно деление ще ни помогне групирано да хвърлим поглед на всички доклади, изнесени на симпозиума.

Към първа група могат да бъдат отнесени докладите на чл.-кор. В. Р. Шчербина, чл.-кор. Г. И. Ломидзе, проф. А. И. Овчаренко, проф. Ст. Божков, проф. Г. Димов, проф. В. Колевски, проф. Е. Каранфилов.

В обширни си доклад на тема „Литература и култура“ В. Р. Шчербина определи мястото на литературата в духовния живот на епохата.

„Изследването, отбелязва Шчербина, на извънредно активния синтез например на взаимодействието на литературата, киното, театъра може да се осъществи само в светлината на централните процеси на културното битие на съвременността, в която се кръстосват всички видове духовна дейност — политика, философия, социология, изкуство, етика...“ Причисляването на цялата литературна продукция към сферата на културата към определено време според Шчербина е произлязло от опростенското разбиране на нещата. В същност в сферата на целия духовен живот не само на изкуството, активно действуват както „сзидателните, така и разрушителните начала“. Ето защо далеч не всички произведения на литературата влизат в културата, явяваща се като резултат на сзидателна духовна дейност. В съвременния свят въздействащата функция на литературата в едни случаи представлява могъща формираща, духовно обогатяваща сила, а в други като фактор на обедняване, стандартизация или

извършване на културата. „Ако произведението на прогресивната литература сближават човека с културата, то реакционната литература ги разединява, включва ги в сферата на псевдокултурата, духовно ги обединява или ги деформира. Сега в редица течения се наблюдава тенденцията за усиление на това, което може да се нарече „обезкултурване на изкуството“. Изхождайки от Ленинското класово деление на културата, В. Р. Щербина констатира развой на тази тенденция в буржоазния свят до нейния абсурд — антикултурата. Той се противопостави на широко разпространените днес на Запад тенденции, според които изкуството и културата са несъвместими, даже враждебни едно на друго. С особена острота и принципиалност В. Р. Щербина отхвърли модното nihilistическо всеотричане на „свръхбунтарите“ и „свръхреволюционерите“ от типа на Маркузе, които определят хуманизма като отживяло явление, загубило значението си в наше време. В. Р. Щербина подложи на критика анархистичното бунтарство на Т. Адорно и произтичащото от него разрушаване и обезсмисляне на произведенията на изкуството. В сферата на идеологическата борба докладчикът изтъкна като особено опасни декадентските и ултралевите концепции, утвърждаващи необходимостта от взривяване на всички предшестващи ценности на културата. В. Р. Щербина подчерта, че извън политическата култура днес е невъзможно развитието на литературата и изкуствата. Нарастването на „деполитизацията“ и „децивилизаторските“ разрушителни тенденции, отбелязва В. Р. Щербина, в областта на изкуството и изобщо на културата, диктува извода за необходимостта от по-системно и по-широко осветляване на творческата същност на революцията, на съзидателната природа на социализма, както и на художествените ценности, които се създават от социалистическото общество.

В същата широта бе разгледан и въпросът за теорията на социалистическия реализъм в наше време от проф. А. И. Овчаренко. Като започна докладта си с принципиален въпрос: що е социалистически реализъм?, А. И. Овчаренко включи своята теза в голямия спор около реализма, започнат от преди две десетилетия. Пред симпозиума беше направен обстоен преглед на дискусиите, водени на международната арена в последните двадесет години. Според А. И. Овчаренко две главни направления определяха досега споровете — фетишизация на социалистическия реализъм, от една страна, и пълното му отричане, от друга. Противниците на социалистическия реализъм атакуват по основното понятие „действителност“, без което не би могло да се говори за реализъм. „Изчезването на действителността“ води според противниците на социалистическия реализъм до изчезване и на реализма, а оттам и всеки спор за социалистическия

реализъм става безпредметен. А. И. Овчаренко подчерта, че на редица международни конгреси, като конгреса на славистите във Варшава през 1973 г. и редица други извънконгресни дискусии, все повече се утвърждава позицията на социалистическата естетика и на социалистическия реализъм. Тези резултати бяха признати даже от представители на буржоазната естетика. Понятието социалистическия реализъм особено през последните години си извоюва и в капиталистическите страни достойно място.

Като постави ленинската теория на отражението в естетическата основа на социалистическия реализъм, А. И. Овчаренко разкри неговата „многосложна същност“ като явление от нов тип. „Методът на социалистическия реализъм като сложно явление, подчерта докладчикът, никога не може да бъде разкрит напълно не само в едно произведение, но даже в един жанр и вид изкуство, тъй като всяко от тях се характеризира със своя специфика, има си, така да се каже, свой „разрез“, свой уровень за опознаване на живота. И теорията следователно е длъжна да установи взаимовръзка с тези уровни и исторически степени на художествено познание, да сведе в едно техните съществени черти, изработвайки научни категории, и да създаде цялостна концепция за изкуството на социалистическия реализъм, където всяка категория трябва да заеме определено място в съответствие със своето познавателно значение, обобщавайки всемирноисторическата художествена практика.“ Сложността на понятието социалистическия реализъм, подчерта А. И. Овчаренко, се досъздава от неспираният разширяване на неговия обхват: в Чехословакия се говори за сюрреализъм в социалистическия реализъм. Като разгледа новите тенденции, А. И. Овчаренко се противопостави на опитите да се сведе социалистическият реализъм до политическа система от естетически норми, а произведенията на социалистическия реализъм да се отъждествяват с политическата пропаганда. Той смята, че понятието социалистическия реализъм не се разбира там, където не се разбира правилно понятието реализъм. Особено внимание отдели А. И. Овчаренко на мястото на социалистическия реализъм в световния литературен процес. Той определи социалистическия реализъм като най-плодотворния метод за художествено опознаване на света и на човека. В заключение А. И. Овчаренко отбеляза: „Социалистическият реализъм не е реализъм, умножен по социалистическа идеяност, както се мисли много разширено днес. Социалистическият реализъм е принципиално ново явление и обладава синтетичност, универсалност и всеобхватност.“

В пълно съзвучие с марксистко-ленинските естетически позиции бяха и останалите доклади от първа група. В доклада си

на тема "Утвърждаващата сила на социалистическата литература (Българският опит във възприемането на съветската литература)" проф. Ст. Божков постави в основата на възгледа си необходимостта от всестранно проучване на влиянията на съветската литература върху целия литературен процес, защото тя стои в центъра на съвременния литературен живот и е главен обект на идейно-естетическите стълкновения в областта на литературната критика, литературната теория и естетиката. "Въпросът за отношението към съветската литература, изтъкна Ст. Божков, закономерно изниква от самото съвременно развитие на художественото познание на света и борбата за неговото движение към социализма и комунизма." В изложението си той се спира на новите взаимоотношения, които възникнаха между националните литератури след Октомврийската революция. Той разглежда взаимоотношенията между съветските литератури и националните литератури от другите страни. Съветската литература се сближава и влиза във взаимодействие с онези литератури, които в днешния ден отразяват демократическите и революционните тенденции в националния и духовния живот на различните народи. Общото между всички тези литератури е отношението им към съветската литература, към създадените естетически и духовни феномени и към създадения от съветската действителност нов естетически и духовен идеал като част от тържеството на съветския строй. Ст. Божков изтъкна, че за правилното проучване на съвременния литературен процес особено голямо значение има прилагането на марксистическата теория на отражението, "която единствено може да ни помогне при разкриването на динамическите процеси, които се осъществяват между социалната структура и специфичните структури на художествено-творческата дейност и които обуславят художествения процес и богатството на социалистическата литература". На фона на разглежданите проблеми Ст. Божков разкри утвърждаващата сила на социалистическата литература за изграждането на новия човек и по-специално непосредственото въздействие на съветската литература върху революционния процес в България и върху процесите, които формират естетическия идеал на трудовия човек.

С ясно изразена идеологическа насоченост бе и докладът на проф. Георги Димов. Той се спира на проблема за литературната критика и съвременния литературен процес, като разкри същността на връзката между социална революция и естетическа революция. Той изтъкна безплодността на буржоазно-естетическите теории в миналото и днес да отрекат социалистическо-реалистическата тенденция в световния литературен процес. С особена гордост Георги Димов изтъкна факта, че "България е една от малкото страни, където марксиз-

мът твърде рано пусна корени не само като социално учение, но и като теория за обясняване на явленията в областта на духовното творчество". Ученият подчерта, че взаимоотношението между обществено-политическо движение, художествено творчество и теоретично-критически принципи са твърде своеобразни и механичното им отъждествяване и вулгаризиране би ни откъснало от правилното разбиране на литературните и научно-теоретичните явления. Така докладчикът стигна до правилното разбиране на класово-партийния подход при оценка на литературните явления.

Мястото на литературната критика в съвременния литературен процес Г. Димов вижда по следния начин: "По своята същност и задачи литературната критика и изобщо литературоведческата дейност е призвана да различава пътя на литературата, да й сочи големите идеи на времето, тенденциите на бъдещето, да бъде посредник между писател и общество, между създателите и "консуматорите" на естетически ценности." Социалистическият реализъм като сложно литературно явление изисква синхронното използване на опита и знанията на различните научни области — на социологията, психологията, на културната и литературната история, на лингвистиката и философията. Г. Димов се противопостави на тенденциите на Запад да се деидеологизира литературната критика.

На някои опити на Запад да се отрече социалното и националното в литературата се противопостави с доклада си чл.-кор. Г. И. Ломидзе. В своята тема "Националното и интернационалното в социалистическите литератури" Г. Ломидзе се спира на възгледите, според които националното в литературата пречи за интернационалните контакти и разбирателството. Според това направление интернационални са новите модерни направления в изкуството, като кубизъм, антиатеизъм и др. В другата крайност стига направлението, което отрича интернационалното, като му противопоставя ограничените национални тенденции. С редица примери от националните литератури на социалистическите страни Г. И. Ломидзе стигна до правилния извод, че интернационализмът при социалистическия реализъм е най-висша изjava на националните самобитни черти на дадена литература.

Все в дух на утвърждаване на идеите на социалистическия реализъм беше и докладът на проф. Ефрем Каранфилов на тема "Проблемите на хуманизма в съвременната литература". Докладчикът застана срещу абстрактния хуманизъм, възвеличаван от някои литературни теоретици на Запад, които отричат партийността в литературата. Партийността означава конкретност, отбелязва Е. Каранфилов, а щом като хуманизмът се извади от конкретната си среда, както това правят буржоазните идеолози, той става

реакционен. Когато се говори за партийност, не може да не се говори за хуманизъм. Дехуманизацията на изкуството води и до деестетизацията му. Вътрешната свобода на твореца, продължи ученият, е свързана с партийността. Безпартийността е буржоазна идеология, а партийността — социалистическа. Партийността е свързана с вярата в бъдещето. Само социалистическото общество дава пълна изява на човешката личност и на изкуството. В социалистическото общество идеалите са в непрекъснато осъществяване. В заключение Е. Каранфилов припомни думите на Маркс и Енгелс: „Комунизмът това е завършен хуманизъм.“

В пълна подкрепа на идеите на социалистическия реализъм беше и докладът на проф. Васил Колевски „Социалистически реализъм и национални особености на литературата“. Докладчикът изцяло подкрепи чрез своята теза основните мисли на А. И. Овчаренко и Г. И. Ломидзе по принципните въпроси, засягащи същността на социалистическия реализъм като световно явление. Ученият в детайли разгледа мястото на националните литератури в световния литературен процес.

Към по-специалните и конкретни разработки на главната тема бяха насочени докладите, отразяващи идейно-художествените особености на литературите в отделните страни. Ст. н. с. П. С. Балашов — специалист по съвременна английска литература, изнесе доклад на тема „Идейно-художествените течения в съвременната английска литература. (Концепция за света и човека)“. В доклада си П. С. Балашов разгледа особеностите на английския духовен климат, стълкновенията между различните идейно-художествени течения, напрегнатостта на идеологическата борба, обособила се особено след Октомврийската революция. Тук той проследява малко проучения въпрос за проникването сред английските писатели на хуманистическите и реалистическите традиции на руската класическа и съветска литература, въпроса за нейното идеологическо, социално-политическо и естетическо въздействие върху световещането и творчеството на майсторите на английския критически реализъм и на формирането на водещата художествена мисъл в Англия. Например това, че естетическите възгледи и философската на отчаянието и песимизма на Джеймс Джойс и Виржиния Уулф не бяха приети от най-крупните писатели-реалисти Джон Голзуърти, Херберт Уелс, Едуард Морган и др., според учения показва напълно закономерния процес на споменатото влияние и то намери своя израз при полемиката в защита на реалистическото направление в Англия. Експериментите на Джеймс Джойс и Виржиния Уулф върху основата на упадъчната естетика доведоха след себе си отслабване на конфликта, разрушаване на структурата на романа с не-

говата епическа основа, разрушаване на човешкия характер и най-после до разрушаване на изкуството. П. С. Балашов засегна и въпроса относно спора за пътя, характера и предназначението на изкуството, за неговите идеологически и художествени аспекти, за „ангажираността“ или за абсолютната свобода на художника. Той се противопостави на опитите на Теодор Адорно и Херберт Маркузе да държат литературата в мрачната безизходица, отчаянието и абсурда и опитите им да представят тази литература като образец за реалистическо отражение на действителността. Ученият подчерта, че крайният субективизъм и изобразяването на света и човека у модернистите е така очевиден, както и идеалистическият характер на техните философски гледища. П. С. Балашов се спря също така на една от най-забележителните и важни демократически тенденции, проявяваща се в английската литература през 60-те и 70-те години — стремежа да се върне нейната предишна самобитност и престиж, силно засегнати от „американизма“. На фона на разрушението на изкуството П. С. Балашов откри прогресивните английски писатели с техния оптимизъм в бъдещето и с присъдата им над буржоазното общество. В общата картина ученият разгледа сложните и противоречиви пътища на писатели като Уйлям Голдуин, Джон Пристли, неравния път на най-стария писател-реалист Джон Бойто, сложния облик на талантиливата романистка Айрис Мърдок. Отделено беше специално място за видния английски писател-романист Чарлз Пърси Сноу и на Джеймс Олдридж, от когото П. С. Балашов прочете пред участниците в симпозиума специално обръщение на солидарност.

Съвременната литература на САЩ беше застъпена от д-р на ф. н. А. И. Николюкин в доклад на тема „Някои черти на американския критически реализъм днес и неговото отношение към другите творчески методи“. Главната тенденция в съвременния развой на американската литература според А. И. Николюкин се определя от борбата между критическия реализъм, от една страна, и модернистката и конформистката литература, от друга. Проникването на културата сред масите е едно от характерните явления в живота на XX столетие. Буржоазната идеология има за цел, отбелязва по-нататък ученият, да завладее умовете на хората със средствата на масовата информация, като сведе литературата до нея. А. И. Николюкин разгледа възникването на нов тип култура в САЩ, наречена „младежка култура“, която носи изразителното прозвище „контракултура“. Контракултурата се слива все повече и повече с масовата култура. Особено място в доклада бе отделено на американския критически реализъм, наречен фолкнъровски по името на неговия създател Уйлям Фолкнър. Тър-

сенето на нравственото начало в живота у Фолкнър създава конфликта между психологическата дълбочина на героите и усложнения свят, в който живеят. Като водеща тема ученият сочи трагическата съдба на американския писател. Идете на Фолкнър намират отражение и продължение в творчеството на съвременните писатели реалисти на американския Юг Карсон Маккълърс, Терли Гроу, Юдорх Уелти и др.

Анализ на явленията в съвременната френска литература направи к. ф. н. Н. Ф. Ржевская. В доклад на тема „Критиката и литературният процес в съвременна Франция“ тя разглежда влиянието на критиката през последните десет години върху литературния живот на страната. В доклада бе изтъкнат засиленият интерес на френската интелигенция към „естетическите манифести“ и научната полемика за сметка на художественото четиво. В 60-те години все по-настойчиво започват да звучат гласовете за това, че литературното произведение претърпява сериозни изменения в своята структура и белегистичният елемент отстъпва място на естетическия. Теоретичите от „новата критика“ виждат в този процес един от специфичните белези на съвременната литература, в него се проявява един от аспектите за извеждането на критиката на преден план. В тази тенденция, отбелязва Н. Ф. Ржевская, Р. Барт вижда същността на съвременната литература. Този процес според него се изразява не толкова, че писателите се проявяват като критици, а критиците като писатели, а в това, че се е изменило отношението към езика. Н. Ф. Ржевская разкритикува тази позиция на неоангардизма за сливане на двете стихии — художествено творчество и критика. По-нататък учената отбелязва, че в самата Франция Пиер де Буадефр се противопоставя на новата тенденция. Според него велико произведение е само онова, в което творческият и критическият дух „създават своего рода поле с постоянно напрежение“ и че хипертрофията на критиката влече след себе си обедняване на творческата дейност. Естетик-феноменолог М. Дюфрер също смята, че тъждеството на формалното мислене влече след себе си едновременно и обогатяване, и обедняване на съвременното изкуство, то свидетелствува за завоюване на формалното и загубване на реалното, включително до отричане на света и саморазрушение на произведението. Като разкри обстойно тези тенденции, Н. Ф. Ржевская стигна до извода: „Ако от начало в центъра на спора в дискусията стояха въпросите за това, какво представлява произведението на изкуството, какви са връзките му със света, то постепенно граници на полемиката се разшириха и се оказа, че най-острите проблеми на сегашното френско общество са: оценка на „обществото на изобилието, ролята на работническата класа и интелигенцията в со-

циалните битки, оценка на „левия бунт“ против цивилизацията и съдбата на културата, и всичко това, свързано така или иначе, с литературата и митовете за нейното изчезване“. Структурализмът често се явява като изразител на аполитичността — обърнато внимание Н. Ф. Ржевская — но той не винаги предполага аполитичност. Тук бе изтъкнато как левите екстремисти от типа на Солерс, тръгвайки от различни точки, стигат до едно и също, без да са в състояние да излезнат от плена на бичуваната от самите тях буржоазна идеология.

К. ф. н. Стоян Илиев и Ангел Тодоров разглеждаха в докладите си съвременното състояние на българската поезия.

Ст. Илиев засегна ония проблеми в българската литература, които възникнаха на фона на решенията на Априлския пленум на БКП. Новото в съдържанието на съвременната българска поезия се определя според Ст. Илиев преди всичко от новата съдба на младите поколения, на които „се падна щастието да живеят в епоха, когато „желязото се учи да лети“, и които са щастливи да постигнат онова, за което са се борили Ботев, Смирненски и Вапцаров. Съвременните поети живеят с високо съзнание, че на тях им е отсъдено правото и отговорността да утвърждават на земята царството на свободата и справедливостта.“ „В нашата поезия — отбелязва Ст. Илиев — все по-настойчиво започна да звучи изискването за социална значимост и интелектуална дълбочина.“

Разкривайки литературния процес в съвременната българска поезия, Илиев разгледа предимно съдържанието, темите и мотивите в съвременната българска литература от 60-те години.

В своя доклад Ангел Тодоров направи опит да определи състоянието на новите явления в сегашната българска лирика. Той отбелязва, че макар новата българска литература да няма личности от ранга на Ботев, Вазов и Яворов, все пак съвременната българска поезия претърпя значително развитие като цяло, особено в областта на идейно-художествените дирения и в насочването на поезията и на цялата ни литература по правилен път, в духа на ония изисквания, които епохата и партията поставя пред нас. Тук бе изтъкната и ролята на партията за политизиране на българската поезия, а с това още по-тясното приобщаване към метода на социалистическия реализъм.

С високите изисквания за комплексно изучаване на литературните явления, които поставя официално-социалистическият метод на изследване, бяха пропити и докладите на н. с. Н. Ф. Яковлева и к. ф. н. Ванда Смоховска-Петрова. Н. Ф. Яковлева разгледа социалистическата концепция за личността и съвременния роман в славянските страни — България, Полша, Югославия и СССР. Тук бе изтъкната съзидателната роля

на новия човек не само в изграждането на новото социалистическо общество, но и в създаването на новата духовност на социалистическото изкуство, с неговия оптимизъм и устрем в бъдещето.

В изказването си Ванда Смоховска набелязва някои тенденции в съвременния роман на социалистическите страни, възникнали вследствие освобождаването на човека от робските условия на капитализма. Главна особеност според нея е оптимистичното отношение на новия човек, герой на съвременния роман, към труда, машината и земята. Този оптимизъм бе свързан със същността на социалистическия реализъм като ново перспективно явление в световната литература.

Конкретен анализ върху тенденциите на съвременната гръцка литература направи к. ф. н. Марин Жечев. В анализа си докладчикът подчерта, че гръцката литература в сегашните си постижения не би могла да се разбере напълно, ако не се върнем към изворите на традицията, основана още от народната песен и от борческата поезия на Дионисий Соломос и Андреас Калвос. Силата на революционната поезия, отбелязва М. Жечев, се проявява особено в годините на Втората световна война и Съпротивата, когато в борбата за национално спасение творци като Сеферис, Елитис, Ринкос, Вретахос и др. се превърнаха в поети граждани. М. Жечев изтъкна, че пътят на развитието и обогатяването на революционната традиция крие много неизвестни, но той е отбелязан от творци като Тасос Ливадитис, София Мавроиди-Пападаки, Рита Буми Папа, Костас Янюполос, Йоргос Кодзиулас, Титос Пегрикос и др.

Обобщителен доклад за „Приносът и мястото на южнославянските литератури в съвременния литературен процес“ изнесе ст. н. с. Боян Ничев.

Към групата с по-тясна теоретическа насоченост могат да бъдат отнесени докладите на чл.-кор. Емил Георгиев, проф. д-р Атанас Натеv, проф. Ю. Барабаш и к. ф. н. Александър Атанасов.

Проф. Ем. Георгиев изнесе доклад на тема „Общият литературен процес в съвременното литературознание“. Като изхожда от условното деление на литературите на зонални, национални и световна литература, ученият разглежда своеобразната зависимост между трите пласта литератури. Той се противопостави на двете главни тенденции, разпространени днес на запад — първо, концепцията за „западно-европеизма“ и, второ, концепцията, определяща литературната история като анахронизъм в наше време. „Компаративизмът на Запад — подчерта Ем. Георгиев — трупа материал с цел да отвлече вниманието на трудовите маси от социалните проблеми и от постъпателното движение на човечеството към социализма.“ Успехът на структура-

лизма на Запад се дължи — изтъкна докладчикът — на това, че той изтласква въпроса за съдържанието на литературата на заден план. На Запад се смята, че времето на литературознанието е отминало и че неговите проблеми могат да се разрешават по-добре от социологията, психологията, езикознанието и другите науки; това в същност е прогноза за смъртта на литературознанието. „Ние, подчерта ученият, предричаме прогнозата за постъпателното развитие на марксистко-ленинското литературознание и на социалистическата литература.“

Въпросът за структурализма в литературознанието беше поставян в редица доклади на симпозиума по различни поводи. Теоретическата постановка на този важен проблем беше направена в доклада на проф. Ю. Барабаш. Идеологическите аспекти на съвременните методи на литературните изследвания. Безспорен е фактът, подчерта Ю. Барабаш, че структурализмът е напълно утвърден не само като програма, но и като направление със своя продукция, ето защо марксистко-ленинската естетика трябва да го разглежда не като мит, а като обективно явление. Ролята на структурализма на Запад е неизбежно свързана с деидеологизацията на изкуството, а оттам и с дехуманизацията му. Социалистическият реализъм, продължи по-нататък Ю. Барабаш, не изключва структурния подход към литературните явления, нещо повече, включването на повтарящите се елементи в обсега на структурното изследване е напълно удачно и целесъобразно, особено при изучаването на фолклора, митовите, стихосложението и др. Въпросът е по-сложен при прозата, но дори и там повтарящите се моменти, като общите сцени у Достоевски например, литературните шампи, и ред други сюжетни повторения биха могли да се изучават с методите на структурализма. Структурно-семиотическите методи обаче, изтъкна ученият, не са удачни по отношение на художествения образ например, който има образен, а не знаков характер.

От друг аспект по същите проблеми изказа мнението си и проф. Атанас Натеv в своя доклад на тема „Техническо съзнание и художествена литература“. Ат. Натеv обоснова своята теза върху една широка историческа справка по двете главни естетически направления — естетиката, разглеждаща литературните явления „отвън навътре“, и естетиката, търсеща спецификата „отвътре навън“. Като разкри тяхната историческа ограниченост, Ат. Натеv застъпи мнението, че тяхното преодоляване е възможно само по пътя на диалектичното им обединяване. „Защото — подчерта ученият, — като стояхме досега на становището да отклоняваме структурализма от нашите позиции, стигнахме дотам да го виждаме в дискусиите на марксизма в парадоксален вид — заговориха се за „структура на диалектиката“. По-на-

татък Ат. Натеv сподели възгледа, че истинското противопоставяне на деидеологизацията структурализъм трябва да се вижда и търси преди всичко в общия аспект на технизацията на живота по всички направления, включително и човешкото съзнание; структурализмът като математическо разбиране на изкуството. Що се касае до идеологизацията и деидеологизацията на проблема, това вече зависи определено от класовите позиции. Технизацията на изкуството Ат. Натеv посочи в такива широки явления в съвременния живот като киното и телевизията, които с бясно темпо прокарват път на макулатурата. Истинската злина за съвременния свят той посочи именно в неспособността на тези технически средства да запазят специфичното за изкуството, като в същото време се представят за изкуство. Като пренесе въпроса върху актуалните проблеми на критиката, Ат. Натеv изтъкна, че онова, което недостига на съвременната критика, е нейната неспособност да се справи именно с техническата експанзия в изкуството, т. е. главният ѝ недъг е нейната ре-
троспективност.

К. ф. н. Александър Атанасов изнесе доклад на тема „Екзистенциализмът в литературата“. Той се опита да открие някои „отражения на екзистенциализма в съвременната българска литература“.

В заключителните си думи при закриването на симпозиума чл.-кор. В. Р. Шчербина и проф. Ст. Божков изтъкнаха плодотворната и делова атмосфера, при която бяха разгледани идейно-художествените особености на съвременния литературен процес и общите идейно-естетически принципи на всички участници. Двата ръководители на научните делегации на България и СССР отбелязаха със задоволство, че симпозиумът с високото си научно равнище и идеологическа принципност ще даде своето отражение върху по-нататъшното развитие на взаимотношенията на литературоведите от СССР и България, ще подпомага търсенето на нови пътища за идейно и художествено развитие на изкуството в нашите страни.

Юни 1973 г.

Л. Г.